

author of the article examines the problem of gender equality using the correspondence of I. Nechuy-Levits'kyi and N. Kobryns'ka, who was one of the activists and founder feminist's movement in Ukraine. The analyzed material allows the author to find the appropriate place of the theme of women's emancipation in epistolary heritage of the writer. The author also proved that the given theme was very actual for the writer. I. Nechuy-Levits'kyi appreciated the women's movement programme greatly and supported it in to a large extent, including the issues of equality of men's and women's in the artistic's and public's arena.

Key words: theme of women's emancipation, feminist movement, the ideas of feminism, epistolary heritage, correspondence, feminist model of work, gender equality.

УДК 821.161.2 Нечуй-Левицький

Наталія БОРЕЙЧУК

РОСІЙСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ В ОЦІНЦІ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО: ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДИСКУРС

У статті досліджено епістолярну спадщину Івана Нечуя-Левицького та виокремлено основні аспекти поцінування митцем представників російського літературного процесу крізь призму реалістичного напрямку в українському письменстві. Акцентується увага на твердженні письменника, який доводив, що витворення нової реалістичної школи в російській літературі мало несистемний характер. Зазначено, що епістолярний доробок українського класика відображає його суб'єктивні оцінки явищ російської літератури, що зумовлені його ідейно-естетичними поглядами.

Ключові слова: епістолярій, реалізм, народність, національність, російський літературний процес, генезис літератури, західноєвропейська школа, народно-реалістична школа.

Вагома в науковому аспекті проблема вивчення епістолярію письменників належить до найбільш недосліджених, хоча давно привертала увагу науковців. Українська ж культура володіє величезним масивом кореспонденцій, які дають змогу глибше проникнути у світ спілкування непересічних особистостей, у листах яких по-особливому розкриваються характери, художньо-естетичні пошуки, глибокий інтелектуалізм і громадянська активність.

Постановка проблеми. Окремі факти, які знаходимо в листах, справді допомагають з'ясувати певні моменти складного літературного діалогу, який вели письменники, висвітлити точки зіткнення й розходження між ними. У таких працях творча індивідуальність письменника піддається всебічному аналізу, розкривається єдність особистого й громадського, художнього й публіцистичного, морального й етичного начал. Іноді кореспонденція стає предметом значно ширшого розуміння як факт історико-літературного значення, адже лист письменника «перебуває в безпосередній близькості до художньої літератури і може іноді перетворюватися в особливий вид художньої творчості, видозмінюючи свої форми відповідно до літературного розвитку, супроводжуючи останній, або ж випереджаючи його жанрові й стилеві особливості» [1, с.9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, присвячених вивченню письменницького епістолярію, варто виокремити дослідження Л. Вашків, В. Галич, В. Гладкого, В. Дудка, Т. Заболотної, М. Коцюбинської, В. Кузьменка, Л. Курило, Ж. Ляхової, В. Святюця, В. Ткачівського та ін. Нове коло зацікавленості письменницькою спадщиною з епістолярних джерел зумовлене тим, що заборонені раніше й недоступні для вітчизняних дослідників приватні листи стали своєчасними і необхідними для усвідомлення літературних і позалітературних колізій, смислу й значення історії, для формування неупередженого ставлення до минулого на ґрунті достовірних документів.

Мета статті – з'ясувати головні аспекти оцінки російських письменників в епістолярній спадщині українського класика.

Виклад основного матеріалу. Епістолярна кореспонденція І.С. Нечуя-Левицького становить неабияку мистецьку цінність для української культури. Будучи реаліст за стилем, у статті «Сьогочасне літературне прямування» основними принципами української літератури він проголошує «реальність, народність та національність» [4, с. 31].

Ці погляди письменник активно відстоює в листуванні з учасниками літературно-мистецького процесу другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Зокрема, Нечуй-Левицький ґрунтовно дослідив генезис української та російської літератур, зазначивши, що Україна ще з візантійського періоду переймала та адаптувала іноземні літератури, саме через «малоруське посередництво книги потрапляли до Московщини» [4, с. 29]. Також зазначається, що процес переходу від схоластично-класичної літератури до народної, реалістичної в Україні проходить природно, чого не можна сказати про російський літературний процес, бо «великоруським письменникам приходилось мати діло з традиційною класичною літературою, з духом великоруської нації, дуже консервативним у всьому і, само по собі, і в літературі [4, с. 32]». За такого підходу, власне, Нечуй-Левицький за зразок вважає західноєвропейських письменників – «такі дужі таланти, як Чарльз Діккенс та Теккерей в Англії, Ф. Шпільгаген та Авербах в Німеччині, Еркман-Шатріян, Флобер, Доде та Золя в Франції, зовсім затвердили літературу на реальному, національному і, потроху, на народному ґрунті [3, с. 42]».

У листі до Н. Кобринської письменник обґрунтовує своє нехвальне ставлення до символістських творів Ібсена зазначаючи, «ми, українці та великороси, взагалі не здатні до цих загадок в штучництві та в поезії, по-моєму, ці символи тільки псують та калічать дуже гарні по собі твори... [2, с. 368]». Проте вказує, що найбільшим захватом переймається, коли читає реалістичні твори Шевченка, Лермонтова, Діккенса, Тургенева [2, с. 369]. Продовжуючи думку про впливи літературних напрямів, у наступних листах до Н. Кобринської зазначає, що українська література тримає першість у витворенні європейських принципів. Російські письменники ще не здатні до зображення життєвих, ясно визначених типів, бо в Англії, Франції кожна верства суспільства, кожен напрямок вкорінилися ще з ХVІІІ століття, а «в Росії це усе – ще тільки пудра, золотий порошок, котрим притрушено зверху суспільство, і типів ще не народилось [2, с. 353]».

У листуванні з Михайлом Грушевським Нечуй-Левицький також порушує питання про специфіку творчості російських письменників. Він відповідає Грушевському на питання, чому наше дворянство так швидко відвернулось від народної мови, обґрунтовуючи це тим, що «спочатку Ломоносов цілком присвоїв собі мову київських... письмен-

ників, схопивши церковнослов'янський етаж...і відкинувши українсько-народний, а згодом, коли Фонвізін та Пушкін підставили під неї великоруський народний, то це вже пішло до України протоптаною стежкою [2, с.355]». Варто зауважити, що саме в листах до Грушевського, крім цінних порад щодо літературної творчості, Іван Семенович спрямовує творчі починання митця в русло реалістичного напрямку. Так, аналізуючи оповідання Грушевського «Пані Шумінська», зазначає, що хоч воно не має чіткої фабули, бо складено з думок старої людини, проте це не «той важкий та досадний психічний аналіз Достоєвського, що часами тягнеться на три сторінки та ще повторяється [2, с. 364]». Відомо, що будь-які вияви модерністичних елементів у творах російських письменників Левицький сприймав як такі, що не входили до його триєдиної концепції розвитку літератури. Ця теза підтверджується в цитаті: «В своїх повістях «Идиот» і «Бесах» він малює сні героїв, де ліберальні ідеї з'являються в образі бісів, що кинулись на стадо свиней – правда, що фантазія! А яка елегантність!» [4, с.43].

У цьому ж листі виявляється надзвичайно гуманна й естетична ідея творчості за Нечуєм-Левицьким. Він схвально відгукується про твори Грушевського, сповнені м'якості, «симпатичності», почування душі, чого так не вистачає творам, що пишуть чоловіки. Але водночас зауважує, що «мета творів повинна бути добра, зовсім не та, щоб милуватись там всякими... сатанами, Демонами, Чичиковими та Плюшкініми [2, с.365]». Оцінюючи творчість російських письменників, відзначає, що їм притаманна деяка «холодність» : «Лев Толстой, хоч і великий талант, але дуже вже розтягнутий і дуже вже об'єктивний: од його не заплачеш, і навіть не зітхнеш, і не засмієшся, і навіть не осміхнешся...зовсім не те, що Тургенєв» [2, с. 365].

Тургенева Іван Семенович неодноразово згадує як письменника, чия творчість чи не найповніше відображає реальне життя в Російській імперії. Тому, на протигагу творам Тургенева, образи лермонтовських Печоріна та Демона, що «нехтують суспільством і несуться вгору, з презирством дивлячись на всю сутноту в піднебесі [2, с. 371]», не є для Левицького вартісними з ідейно-естетичних позицій. Цей стиль Лермонтова Нечуй-Левицький називає «півреалізмом» та «байронівщиною» [4, с. 65].

Ще одним письменником, чия творчість згадувалася в листах Левицького, був Гоголь. Письменник відводить йому чільне чи на-

віть одне з перших місць у великоруській літературі, бо його твори заклали нову «великоруську школу реальну [2, с. 400]». У своїх трактатах письменник, наголошує, що твори його справді реалістичні та народні: «В сорокових роках появились його луччі твори: «Ревізор», «Женитьба», «Мертві душі», твори, в котрих він описав великоруських поміщиків, урядників, московських купців. Всі впізнали в тих типах живих людей, дармоїдів-панів, хабарників-урядників...пани й урядники розсердились і почали лаяти Гоголя і в книжках, і просто в вічі: то був знак, що його твори реальні, коли зачепили за душу живих людей» [4, с. 35].

Висновки. Відтак можна стверджувати, що оцінка творчості російських письменників у епістолярії І. С. Нечуя-Левицького доволі помітна. Погляди І.С. Нечуя-Левицького на літературу, що втілилися в низці трактатів, як бачимо, також були відображені в більш приватній формі – листах, що дало змогу вести літературні дискусії з іншими учасниками тогочасного літературного процесу.

Підсумовуючи висловлені тут спостереження, відзначаємо, що І. С. Нечуй-Левицький оцінював російських письменників зі своїх ідейно-естетичних поглядів на літературу, схвально оцінюючи тих, хто у своїх творах був прибічником народно-реалістичної школи. Письменник доводив, що російські письменники ще не досягли рівня західноєвропейського літературного процесу, бо великоімперський устрій важко зламати, і тому всі літературні потуги витворити нову реалістичну школу в російській літературі мали несистемний характер. Український класик мав право на власне бачення і свої суб'єктивні оцінки явищ російської літератури, хоч, певно, вони незрідка мали й мають дискусійний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вашків Л. Епістолярна літературна критика: становлення, функції в літературному процесі / Л. Вашків – Тернопіль: Поліграфіст, 1998 – 134 с.
2. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів у 10 т. / І. С. Нечуй-Левицький – К. : «Наукова думка», – 1968. – Т. 10 : Біографічні матеріали. Статті та рецензії, фольклорні записи. Листи. – К.: «Наукова думка», 1968. – 580 с.
3. Нечуй-Левицький І. С. Українство на літературних позовах з Московщиною. Культурологічні трактати / І.С. Нечуй-Левицький – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005. – 305 с.

4. Нечуй-Левицький І. С. Сьогочасне літературне прямування, або Непотрібність великоруської літератури для України і для слов'янщини / І.С. Нечуй-Левицький – Павлоград: «Народня книжка», 2010. – 68 с.

Одержано редакцією 14.01.2014 р.

Прийнято до публікації 27.01.2014 р.

Анотація. Борейчук Н. Русские писатели в оценке Ивана Нечуя-Левицкого: эпистолярный дискурс. В статье исследовано эпистолярное наследие Ивана Нечуя-Левицкого и выделены основные аспекты оценки писателем представителем русского литературного процесса сквозь призму реалистического направления в украинской литературе. Акцентируется внимание на утверждении писателя, который доказывал, что создание новой реалистической школы в русской литературе имело несистемный характер. Отмечено, что эпистолярное наследие украинского классика отражает его субъективные оценки явлений русской литературы, в связи с его идейно-эстетическими взглядами.

Ключевые слова: эпистолярный, реализм, народность, национальность, русский литературный процесс, генезис литературы, западноевропейская школа, народно-реалистическая школа.

Summary. Boreichuk N. Russian writers in the assessment Ivan Nechuy-Levytskyj: epistolary discourse. The article examines epistolary heritage Nechui-Levitsky and singled out the main aspects appreciation artist creators Russian literary process and its representatives in the light of the realistic trend in Ukrainian literature. Attention is focused on the assertion of the writer, who argued that its creation of a new realist school of Russian literature was irregular. Indicated that the classic epistolary heritage of Ukrainian reflects his subjective phenomena of Russian literature due to its ideological and aesthetic views.

Key words: correspondence, realism, folk, ethnic, Russian literary process, the genesis of literature, Western School, national-realist school.